

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1990 m. gruodžio mėn. 8 d. / December 8, 1990

Nr. 239(45)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Žvilgsniai į stebuklų metus

Kaip tik laiku artėjančiom šventėm gauname tris puikias dovanas. Pirmiausia į Kanadą ir JAV atvyksta (nors ir labai trumpam) Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis. Antrą ir trečią dovaną rasime knygų krautuvų lentynose — tai dvi naujos knygos: Alfred Erich Senn *Lithuania Awakening* ir Hedrick Smith *The New Russians*.

Jei yra vienas asmuo, kuris simbolizuoja Lietuvos atgimimo metus, tai tas asmuo yra Vytautas Landsbergis. Jo atvykimas Šiaurės Amerikon turės čia žmonėms priminti, kad Lietuva tebėra kelyje į nepriklausomybę. Landsbergio atvykimas bent dienai kitai primins Amerikos dienraščių skaitytojams ir žinių klausytojams, kad Lietuva tebėra gyva, nors ir okupanto tebespaudžiama. Irako avantiūra Kuwait'e nutraukė pasaulio dėmesį keliems mėnesiams nuo Sovietų Sąjungos. Kaimyno iš rytų dabartiniai grasinimai Lietuvai nebegirdimi pasaulio spaudoje, nes ji dėmesį sukaupusi prie Irako. Gal Landsbergio atvykimas nors minutei kitai atkreips spaudos dėmesį vėl į Baltijos valstybes. Landsbergis atveža vėliausias informacijas apie neišsiaiškusį Gorbačiovo improvizacijas. Tai turėtų būti labai naudingas susitikimas prezidentui Bush'ui, nes privers jį prisiminti, jog įvykiai Sovietų Sąjungoje nesustojo vien dėl to, kad juos jis bando ignoruoti. Naudingas ir dėl to, kad prezidentui primins, jog paramą Sovietų Sąjungai negalima siųsti tik pamotei Maskvai; jei norima, kad maista ir vaistus gautų ir Pelenė — Baltijos valstybės — tai reikia juos tiesiai Pelenei ir siųsti. Kalbėkimės apie Landsbergio atvykimą ne tik savo tarpe, bet ir tarp Lietuvai draugiškai nusiteikusių kitaraučių. Tai retai pasikartojanti proga vėl nuskambėti Lietuvos rūpestiams.

Vytautas Landsbergis yra veikėjas abiejose minėtose knygose. Hedrick Smith viename pagrindiniame savo knygos skyriuje — „Lithuania: Breaking the Taboo of Secession“ skiria jam net visą poskyrį, elegantiškai (ir lietuviškai) pavadintą „Gudri lapė“. Senn'o knygoje sutinkame Landsbergį visuose tuose įvykiuose, per kuriuos gimė ir brendo Sąjūdis. Senn susikaupęs prie 1988 metų įvykių, kuriuos jis pats stebėjo viešėdamas Lietuvoje, o Smith knyga sukasi apie 1990-uosius, nes jis kaip tik tuo metu buvo Lietuvoje, kai Kovo vienuolikąta buvo paskelbtas Lietuvos nepriklausomybės atstatymas.

Daug, labai daug esame pergyvenę vėliausiais metais, nes knygą skaitydamas, nustebęs savęs klausiu: nejaugi tai įvyko tik praėjusiais metais, o ne prieš dešimtmetį? Sunku tikėti, kad Vingio parko susirinkimas buvo vos prieš dvejus metus, kad tik

prieš metus griuvo Berlyno siena. Labai reikalingos tokios knygos, kurios palaiko ir paremia mūsų atmintį, kurios interpretuoja tą įvykių sūkuri, kurį ką tik esame perplaukę.

Žvilgsnis į praeitį yra kaip tik dėl to svarbus, kad nuo jo priklauso ir mūsų žvilgsnis į ateitį. Todėl ir knygose ieškome ne tik įvykių chronologijos, bet taip pat ir jų interpretacijos. Chicago's lietuvių visuomenė turės progos išgirsti istoriką Alfred Erich Senn Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus ruošiamoje vakaronėje, kurios metu jis gal kaip tik praplės mintis, kurios knygoje tebėra dar tik užuomazgos stadijoje.

Senn'o knyga labai naudinga ta prasme, kad ji kol kas vienintelė, duodanti bendrą įvykių Lietuvoje 1988 metais apžvalgą. Knygos skaitytojas tikrai sužinos, kas po ko dėjosi, ir galės pajusti, kaip įvykiai buvo vienas kito iššaukti. Ypač taiklia autoriaus įžvalga, kad 1988 m. rugsėjo 28 d. valdžia bandė jėga kontroliuoti įvykius Gedimino aikštėje, bet ta jėga turėjo visai kitas pasekmes, negu režimas tikėjosi iššaukti. Senn pažymi, kad Lietuvos Laisvės Lygos vadai norėjo parodyti, jog sovietų režimas Lietuvoje buvo išorės jėga primestas. Milicijos ir rusiškai kalbančių vidaus kariuomenės jėgų iš Minsko panaudojimas tiesiog negalėjo jų argumentacijos geriau pailiustruoti, net jei įvykius jie patys orkestravo. Valdžia pasirinko smurtą, bet nebuvo pergalvojusi strategiją (p. 185).

Senn'o knygoje sutinkame visus pagrindinius įvykių Lietuvoje aktorius: Landsbergį, Prunskienę, Ozolą, Vaišvilą, Brazauską, Petkevičių, Mitkiną, Songailą, Šepetį, Čekuolį, Bogušį, Terlecką, Cidziką, Vilką. Kai kurie svarbūs veikėjai lieka be savo veiklos istorinio fono (pavyzdžiui, „Anties“ vadovas Algis Kaušpėdas). Sužinome ir apie autoriaus kasdienybę — štai jis sekmadienio ryto bėgime prie katedros suskaičiuoja, kiek yra susirinkusių prie badaujančio Cidziko užuovėjos. Kitu atveju jis beinantis į tribūną Justina Marcinkevičių paklausia, kada jis sužinojo apie Molotovo-Ribbentrop'o pakto slaptuosius protokolus. Ypačiai rimtai Senn seka Lietuvos istorikų pasireiškimus ir susirūpinimą, kad Sąjūdžio iniciatyvinę grupę, vienintelei istorikai pasitraukus, visai nelieta istorikų Sąjūdžio vadovybėje. Skaitytojas gauna pajusti, kaip dešimtmečiais statyta Lietuvos okupacijos istorija staiga sukrinta į nebesulipdomus gabalėlius. Senn kartais pateikia ir istorinę perspektyvą Lietuvos atgimimo įvykiams. Štai, pavyzdžiui, šūkis „Už mūsų ir jūsų laisvę“ buvo naudotas 1831 metų sukilime, kviečiant prie sukilusių lenkų ir lietuvių prisidėti ir

(Nukelta į 4 psl.)

Sveikiname pas mus atvykstantį Vytautą Landsbergį!

Šią vasarą iš Lietuvos mus pasiekė nedidelė, 112 puslapių, į žalius viršelius įrišta knygelė, pavadinta *Atgavę viltį* (Vilnius: Sąjūdis, 1990). Priešais titulinį puslapį įdėtas motto:

*Jie kaip Tėvynę gynė
tą savo teisę ginti
savo teisę
ginti
savo teisę.*

Knygelė yra pertvarkos laikotarpio dvejų metų, nuo 1988 iki 1990 pavasario, Vytauto Landsbergio tekstų rinkinys: kalbos ir pranešimai, straipsniai, interviu, ir šmaikštūs, ir labai rimti pasisakymai „Kelio ženklai“ bei archyvinė medžiaga. Mūsų dėmesiui sutelktam į ateinančios savaitės mūsų Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininko Vytauto Landsbergio lankymąsi Washington'e, šis laikas yra gera proga išsiklausyti į jo žodžius, pasakytus Sąjūdžio priešrinkiminėje konferencijoje Vilniuje šių metų vasario 3 dieną, kada Lietuva ruošėsi jos lemtingam žingsniui į Nepriklausomybę. Čia spausdinamos ištraukos iš šios kalbos — „Lietuvos kelias“ ir knygelės užsklandinis žodis „Kelio ženklai“.

Lietuvos kelias

Jau beveik 50-ies metų sunkųjį Lietuvos kelią galime apibūdinti keliais glaustais žodžiais: iš skriaudos — į nevilgtį, iš nevilgties ir protesto — į viltį ir atgimimą. Ar mūsų, besidžiaugiančių atgimimo išorė, netykoja vėl giluminė nevilgtis — dar pamastytume. Nemažėjantis girtuokliavimas ir savižudybių statistika rodo, kad tikras tautos atgimimas dar neįvyko. Tas didysis Lietuvos uždavinys vis dar iškilęs prieš mus kaip klausimas — ar pajėgsime?

O nueitą kelią, visą Lietuvos nelaisvės kelią nuo pat 1940-ųjų žymėjo pasipriešinimas. Vienoks ir kitoks, įvairių pavidalų, kuriuos jau esame mėginę apibūdinti, kuriuos dar turėsime tirti, smulkiau aprašyti. Kas be ko, lydejo ir išdavystė, ir tarp abiejų polių laviruojantis konformizmas. Lietuviškai būtų: prisitaikymas ir pataikavimas norint bent jau laikinai išlikti. Rytų valdovo papročiai dar skatino ir pavaldinio apsimetimą, kuris gal gale sąlygojo grėsmę visai prarasti save, nuslydus į savigarbos praradimą, degraduojančios visuomenės ir dvasiškai pakirstos tautos agoniją.

Todėl stipriausias Lietuvos išlikimo veiksnys vis dėlto buvo pasipriešinimas — ginkluotas ir politinis, laisvos minties, moralinis ir kultūrinis. Jo atminimas ir lyg tęsiasi, dar vis nepakeitusi santvarkos esmės; bet viliamės, kad jau dabar arba pakeisime, arba išsivėsime prie Laimės žibūrio. Tik šmėklos gąsdina: maža ką tepakeisite, niekur neišsivėrsite.

Iš kur atėjome?

Atėjome iš nežmoniškos, žmogų luošinančios santvarkos ir jos tam tikros pertvarkos, kuri dar lyg tęsiasi, dar vis nepakeitusi santvarkos esmės; bet viliamės, kad jau dabar arba pakeisime, arba išsivėsime prie Laimės žibūrio. Tik šmėklos gąsdina: maža ką tepakeisite, niekur neišsivėrsite.

Vilties liepsnelė čia išsiplešia, paglobota delnuose arba pavarėjančio smagesnio vėjo

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis

Leonos Korkutienės nuotrauka

pūstelėta, čia vėl vos žėruoja po nuovargio, įtarumo, rūpesčių pelenais.

Paglobkime ją dažniau prisiminimu, kaip gyvenom prieš dešimtį, penkerius, vos prieš dvejus metus, ir permainingai palyginimas mus pastiprins.

O kad politinių permainingų bangų kyla jau beveik iki savo viršūnės, iki lūžio taško, iš čia ir didelis nerimas visuomenėje, auganti įtampa, vėl vargiai nuslepiama baimė — kas toliau, kas bus rytoj? Ar viską laimėsime, ar viską pralaimėsime, ir kas ta nulems? Nepasitikiėjimu, visuotiniu įtarumu serganti tauta taip gaudžiai norėtų tikėti kuo nors vienu — gal kokiu švystelėjusiu Sąjūdžiu, gal kokia geresne apsiškelbusia partija, gal kokiu vienu asmeniu... Nejaugi ji nenorėtų ar nepajėgtų tikėti pati savimi? Nejaugi kas nors turi atnešti ir padovanoti laisvę ir nepriklausomybę, kaip kokį tolimų šalių importinį deficitą?

Pasiimk pati, Lietuva, — sako Sąjūdis. — Išsiugdyk savo laisvę, pajusk širdyje Nepriklausomybę, — tada tik būsi jų verta.

Kur esame?

Esame mūsų Katedros aikštėje vėjuotą žiemos naktį su ta viena pagrindine teisybe. Atrodo, kad mūsų daug daug, o beveik visai vieni pasaulyje.

Politinės geografijos požiūriu esame trijose vietose iš karto: Tarybų Sąjungoje, Rytų Europoje ir taip netoli Vakarų demokratijų.

Esame Tarybų Sąjungoje, nes vis dar jos valdomi, spaudžiami, gąsdinami. Gal ir tebeimulkinami, tik jau ne kiek nebeapmulkinami. Kad neteisėtai valdomi, jau ne sykį pasakėme ir dar, be abejo, tvirtai pasakysime artėjančioje Aukščiausiosios Tarybos sesijoje, nes tai pagrindinis ginklas kaskart smarkėjant įstatyminio priešinimosi kovai. [...]

Pasaulis, kuris lyg ir nepripažįsta Lietuvos valstybių aneksijos, stebėtinais taikstosi su žemėlapiu melu. Lietuva, Latvija ir Estija jame spalvinamos taip pat kaip Tarybų Sąjunga, pasiekusi šią pergalę. Išleiskime, manau, nors Lietuvoje teisinga politinė Rytų Europos žemėlapi, kuriame trys Baltijos valstybės būtų kitaip užbrūkšniuotos, — štai čia yra Tarybų Sąjungos laikinai neteisėtai valdoma teritorija. Kai ta teisinga vaizda kiekvienas, nuo darbininko iki ministro, turėsime mintyse, jau gyvensime kitaip, jau trauksim nuo savęs ir tuos dryžuotus kalinio marškinius.

Bet pasauliui, kuris neužiom susitaisė su anuo žemėlapiu

melu, nelengva prisipažinti it senam stalinistui: 50 metų klydau. Todėl čia mūsų, Baltijos užkampio romantiškųjų keistuolių, istorinis uždavinys: padėti ir Tarybų Sąjungai, ir Vakarams pažvelgti į save iš pamirštos, nepatogios moralinės pusės.

(Čia apžvelgiamos grėsmės Lietuvai ir formuluojama jos dabartinė politinė padėtis.)

Į ateitį

Kokį matome savo kelią į ateitį? Moralinio kultūrinio pasipriešinimo tikslas buvo išverti. Sąjūdžio tikslas — išvystyti, kas išsaugota, atkurti, kas prarasta, pažadinti kūrybines jėgas naujiems uždaviniais, kad būtų atkurta ir toliau kuriama Lietuvos valstybė. Čia būtina sąlyga — nepriklausomybė, ir į šį uždavinį dabar sutelktas mūsų dėmesys.

Labai eskiziškai čia gali būti brėžiamos dvi kryptys, metodai, dvi galimybės. Abiejų pradžia, be abejo, — rinkimai į Aukščiausiąją Tarybą ir specialios įgalios delegacijos deryboms su Tarybų Sąjungos vadovybe sudarymas. Bet dėl ko tektų derėtis? Taip pat dėl kelio. Ir dėl dalinių, atskirų problemų, ir dėl kelio, kurį pasirinko jau abi pusės.

Vienas tų kelių būtų toks, kurį galime pavadinti dekolonizacijos

modeliu. Tai susitarimas su Tarybų Sąjunga dėl etapu, kaip atstatyti lygiateisių valstybių santykius be staiga sukurtimo abiejose pusėse, parengiant ir įgyvendinant ekonomines, karines, tranzitų ir panašias sutartis, suderinus ir galutinį visos valdžios perdavimą teisėtai Lietuvos vyriausybei, ir svetimos kariuomenės išvedimą su šventa ir visos tautos švenčiama tikrosios nepriklausomybės diena. Žinia, per tą laiką įgyvendinus būtinius savarankiškumo, demokratizacijos, privatizacijos ir kitus uždavinius, savarankišką transporto bei ryšių sistemą, savivaldybės visuose lygiuose. Horizontalūs ekonominiai ryšiai — juk jau dabar siekiame rinkos santykių tarp Lietuvos ir Tarybų Sąjungos respublikų — natūraliai pavirstų tokiais pačiais horizontaliais ryšiais tarp valstybių. Visa tai būtų daroma pagal aną modelį, žinant iš anksto ir tarptautine sutartim jau nustačius Nepriklausomybės datą.

Kitas modelis, kitas kelias būtų suvereniteto atsiėmimas vienos pusės, t.y. mūsų valios aktu, reikalavimas, kuris būtų išreikštas politiniu veiksmu. Tai būtų daroma nepaisant galimos aštrios konfrontacijos, nepasiekus derybų lygmens, nes galime būti verčiami ginti savo piliečių, pavyzdžiui, į kariuomenę imamų jaunuolių teises ir gyvybes. Tuo pačiu verstume ir kitą pusę apsispręsti, rinktis prievartos arba teisės kryptį ir pradėti — tikėjimės — derybas.

Toks būtų, kaip mes visi įsivaizduojame, skelbiamas formalus Nepriklausomybės atkūrimas, neturint jos savo rankose, — Lietuvos Respublikos teisinis tęstinumas. Galėtų ji būti skelbiama nepavaldi TSRS jurisdikcijai, vėlgį su vienokiomis ar kitokiomis pasekmėmis. Eidami į nepriklausomybę, šiuo atveju patektume ir į didelę priklausomybę nuo aplinkybių ir nuo mūsų pačių visuomenės atsparumo, kuris tiek dar nėra išbandytas, nuo vienybės, kuri atrodo čia reali, čia nereali, nuo pilietinės sąmonės, prieš akis regint, žinoma, ir tam tikro chaoso riziką, ir nežinant užsienio galutinio požiūrio, jo simbolinės arba realios paramos, kuri būtų vienap ar kitaip lemtinga.

Viašose tose galimybėse ir dar neįžvelgiamose aplinkybėse reikšmingai susitikis mūsų pačių mastymai, pasirinkimai ir išorinių jėgų diktuojami priežastiniai. O dabar, aišku, mūsų laukia artimiausi žingsniai, net jau dienomis skaičiuojami ateities įvykiai.

Kelio ženklai

Laivas plaukia pirmyn, o aplink raibuliuoja vanduo.

Yra įsižiūrėjusių į raibulius — gal svaigsta galvos, gal rodosi koks netikrumas, yra ir nebematančių laivo, kuriuo plaukia.

Arba laive — apžiūrėjančių koki varžtelį ir susirūpinusių, kad jis nepakenktų, kai reikės, plaukti.

O laivas praskiria bangas, jo vardas — Lietuvos Atgimimas. Jo variklis — Sąjūdis ir palankūs epochos vėjai.

Stieban iškėlė Trispalvę viltį.

Aštuntojo teatro festivalio apmąstymai

DALIA SRUOGAITĖ

(Tęsinsys iš praėjusio šeštadienio)

Antano Rūko „Bubulis ir Dundulis“ — linksmas trijų veiksmų nutikimas buvo parąšytas ir pirmą kartą pastatytas Vokietijoje, Detmold'e, 1945 metais „Aitvaro“ teatro, nieko bendro neturinčio su Toronto „Aitvaru“. Jau labai nostalgikai ataidi tie viltingi greit namo sugrįžti metai, kada Detmold'an susibūrę menininkai dar šviežia Lietuvos scenos atmintimi gyvenimo prasmės ieškojo mene. Ten ir gimė dar kitoje pasaulio šalyje būsimų vargų nepaliesta „Bubulio ir Dundulio“ premjera bei kiti meniniai renginiai.

Tąjį linksmą vaidinimą 1945 metais grakščiai režisavo Jurgis Blekaitis. Dekoratorius buvo Viktoras Andriūšis, veikale dainuotos dainos — Teodoro Brazio ir Juozo Strolios. Veikiantieji asmenys buvo: Bubulis, ūkininkas — Henrikas Kačinskas, Rožė (trečioji Rožė festivalyje! — D.S.), jo šeimininkė — Dalia Kurbavičiūtė, Radasta, jo duklė — Danutė Josiukaitė, Girdžius, viengungis — Antanas Rūkas, Dundulis, ūkininkas — Vytautas Valiukas, Dobilas, jo sūnus — Romas Veselauskas (Amerikoje žinomas dailininkas Romas Viešulas), Šalteknis, viengungis — Algimantas Dikinis, Agulė, našlė — Marija Lemešytė, Tarulis, piršlys — Bronius Kvedaras. Šiame kontinente veikalas buvo vaidintas keliuose lietuvių gyvenvietėse, taip pat 1952 metais paties autoriaus Antano Rūko režisuotas Chicago'je.

Festivaliui iš Hamiltono „Aukuro“ dramos mėgėjų grupė atvežė tą patį „Bubulį ir Dundulį“, režisuotą Elenos Dauguvietės-Kudabienės, šia sudėtimi: Bubulis — Algis Ulbinas, Radasta — Ona Stanevičiūtė, Rožė — Marija Kalvaitienė, Dundulis — Kestutis Kalvaitis, Dobilas — Matas Stanevičius, Agulė — Elena Dauguvietė, Girdžius — Simas Karnas, Tarulis — Benius Tarvydas, Šalteknis — Vytautas Taseckas. Grimuotojas — ilgameis grupės palydovas Stasys Ilgūnas. Dekoracijų kūrėjas programoje nepažymėtas.

Veikalo istorijelė arba fabula — dviejų Lietuvos ūkininkų Bubulio ir Dundulio kaimyninis susipykimas dėl bičių, kurį surezgė ne taip seniai našlauti pradėjusi Agulė. Tėvų pyktis griaua Dobilo ir Radastos meilę, kurią dar bando suardyti piršlys Tarulis, žūt būt norėdamas išpiršti Radastai, anot jos, „kerėplą ir kūtvėlą“ Šalteknį. Rožė taikstosi į žmonas našliui Bubuliui, o Agulė neriasi iš kailio ieškodama sau jaunikio. Yra dar vienas veikėjas — mergišius Girdžius, senstelėjęs

Scena iš „Vaidilutės“ teatro spektaklio „Amerika partyje“: Vincas (Vincas Olšauskas) ir Agota (Giedrė Griškenaitė-Gillespie).

Jono Tamulaičio nuotrauka

viengungis, tačiau filosofškai nusiteikęs kaimietis, kuris galop sutauko abu ūkininkus, o jie, supratę Dobilo ir Radastos meilę, pritaria jų vedyboms.

Po šmaikščių ir liežuvingų dialogų galop susiporuoja Rožė su Girdžium, o Agulė su Šalteksniu. Tik dviem našliam Bubuliui ir Dunduliui pabaigoje piršlys Tarulis pataria:

...Visi

Po pora, vis po du, ir judu-du
Tik jiems — mylėt ir glamonėt,
O judviem — užpečky sėdėt
Ir niekad vaido nepradėt.

Kaip žvaigždė iš žvaigždė
spindulėlį tiesia,
Taip kiekvienas norim būt šioj
žemėj dviese.

Lengvai suposmuotas ir gabiai sukomponuotas veikaliukas parodo lietuvių kaimiečio psichologiją, kuri turi idealistinį atspalvį. Bubulis pyksta ant kaimyno Dundulio ne dėl spiečiaus netekimo, bet dėl pažeistos senos draugystės, todėl jų susitaikymas tampa džiaugsminga puota. Šiame linksname nutikime nėra nė vieno nereikalingo veikėjo, visi įpinti į sąmojingą ir žaismingą teatrališką žaidimą, kuris prašyte prašosi lengvo, tiesiog „šokiško“ atlikimo.

Gaila ir liūdna, kad lakus, eiliuotas Antano Rūko žodis vai-

dintojų tapo nupoetintas, visai be reikalo subanalintas, nuolat prikeriant savų žodelių, kaip, pvz., „taigi“, „palauk“, „klausk“, „aš“, „tu“, „tai“, „nagi“, „ar“, „jau“ ir t.t. Jausta, kad tekstas yra netvirtas aktorių galvelėse — daug sakinių pakeista, prisakyta savų, kurie dažnokai virsdavo virtuvine kalba ir poeto sakiny tapdavo anemiškas. Ypač tai grubokai skambėjo Agulės (režisierės) lūpose, o taip pat daug painiojosi ir pats Bubulis, nesilaikęs samoningo žodžių žaidimo. Blogiausia, kad vietomis kalbėta visai ne autoriaus tekstu (ir vėl daugiassia Agulė). Neaišku, ar juo norėta dramaturgą „pagerinti“, ar, tiesiog išsimačius, buvo grįžtama į savo nuolat kuriamą senyvos bobulės štampuotą „charakterį“? Toks dramaturgo teksto suprasdinimas lenkė prie žemės lyrišką pakilumą ir lėtino spektaklio tempą.

Jau seniai žinome ir matėme, kad Elena Dauguvietė-Kudabienė scenoj jaučiasi kaip namie, kad ji — prityrusi aktorė, tad nenuostabu, kad jos pasirodymas, nors ir šaržuotas, iškritęs iš visų kitų veikėjų tarpo, labiausiai linksmino žiūrovą. Tačiau kyla klausimas: ar verta suardyti mėgėjišką ansamblį, iтерpiant 40 metų scenoje gyvenusią profesionalę? Ar ne sveikiau visam

kolektyvui būtų, kad režisierė tik režisuotų, — daugiau dėmesio kreiptų mizanscenoms, padėtų vaidintojams sukurti tikrus, savarankiškus personažus, bet nepalikėtų juos stereotipinėmis kopijomis.

Nustūmus į šalį šias geranoriškas pastabas, būtina pripažinti Elenai Dauguvietei-Kudabienėi jos neišsenkamą energiją, nebelengvą jos amžiui darbą lietuviškoje scenoje, jos auginamą teatrinį jaunimą bei tvirtai besilaikantį „Aukuro“ ansamblį. Pagarba jai ir jos vienetui!

***

Kaip minėjome, festivalio prestižą išgelbėjo dvi premjeros: Keturakio „Amerika partyje“ ir Kosto Ostrausko „Šaltkalvis“, kurias režisavo Klaipėdos teatro jaunas režisierius Juozas Ivanauskas. Atvykusį Amerikon pasisvečiuoti pas gimines, Juozą Ivanauską „pagavo“ Chicago's „Vaidilutė“ ir naujai susibūrusi lietuvių vaidintojų grupė. Įkritęs į visą jam nepažįstamą ir svetimą Chicago, be komitetų, be visuomenės paramos ar pagalbos, Juozas Ivanauskas nepasibaidė užbaigti jau pradėtą, tik kažkodėl pamestą „Amerikos partyje“ pastatymą ir dar paruošti „Šaltkalvio“ spektaklį.

Beveik vien jaunų žmonių „Vaidilutės“ sambūris, įsisteigęs 1985 metais iki šiol suvaidino keturis veikalus. Tai buvo scenoje dar neįgudusių, režisierių neapdorotų, tik teatro liga apsikrėtusių sirgalių pradžiamoksliai pasirodymai. Stiprios ir talentingos Juozo Ivanausko rankos suimti, „Vaidilutės“ teatro mėgėjai vaidintojai tarsi naujai atgimė. Sumaniai su trumpindamas Keturakio komedijos veiksmus, išradinai su komponuodamas situacijas, kūrybingai sumizanscenuodamas, režisierius pavertė nuobodoką į pasenusi veikala žaismingą liaudies teatrą.

Chicago's Jaunimo centro scenoje papūtė nauji ir gaivūs vėjai. Metų metus pratintam žiūrovui scenoje matyti viską „kaip gyvenime“, be abejoj, buvo šokas: vaidintojai be grimo, Faibčikas be „jarmulkos“ ir be peisų, siuvėją ir piršlį vaidina tas pats asmuo, be to, kaip kai kurie žiūrėję sakė: „Tokio tipo Lietuvoje nėra ir nebuvo“... Taip sakiusieji, atrodo, po ilgų išsivijos metų tiesiog liguistai žiūri į praeitį per tam tikra kryptimi sudėliotus ružavus akinus. Ak, ar dar vis teatras suprantamas kaip gyvenimo realus pakartojimas? Ar vis dar nesuvokiama, kad tai, kas vyksta scenoje, yra kūryba, yra menas? Kad vaidintojai kuria personažus, bet ne kopijuoja buitį?

Šia proga tenka nukrypti į dailės parodas. Yra piliečių, kurie džiaugiasi nutapytomis gėlėmis, kurios atrodo „kaip tikros“. Kam gi tada žiūrėti į „kaip tikras“ gėles, jei čia pat stalą puošia gyvos, tikros gėlės? Kada nebeatskiriamo, kas yra meninė kompozicija, artisto vaizduotė, jo jausmų bei idėjos išsakymas, tada darosi labai liūdna, tada pamatome, kad mūsų užsidarymas (lietuviškumo vardan) savajame „ghetto“ užtrenkia duris į vakarietiško kultūrą, neleidžia sekti nei meninių, nei literatūrinių, nei teatrininių naujų žingsnių. O šie žingsniai jau nebežingsniuoja, bet šuoliuoja, atnešdami vis įdomesnes menines vizijas. Naują ir šviežią viziją atnešė Juozas Ivanauskas, buvęs uždarytas tikrame Lietuvos „ghetto“, nematęs vakarietiškų naujų meninių reikinių, tik slapta paskaitęs keletą iš „po švarko“ ištrauktų ir trumpam paskolintų šioje Atlanto pusėje išleistų knygelių.

„Amerikos partyje“ turinį taikliai aprašo Pranas Naujokaitis savo *Lietuvių literatūros istorijos* pirmame tome: „...yra realistinė komedija, turinti visas gerąsias

Šaltkalvis (Vytautas Juodka) ir žmona (Laima Šulaitytė-Day) Kosto Ostrausko vieno veiksmo dramoje „Šaltkalvis“.

Jono Tamulaičio nuotrauka

to žanro ypatybes. Rodomas apskrus, bet nesąžiningas siuvėjas Vincas, kuris prisigerina nusigvenusio ir mėgstancio išgerti ūkininko Bekampio dukteriai Agotai. Jis sakosi ją mylįs ir žada vesti, bet iš tikrųjų per ją nori gauti tuos 200 rublių, kuriuos Bekampis ką tik pasiskolino iš kaimyno viengungio Antano. Vincas rengiasi važiuoti į Ameriką, žada kartu paimti ir Agotą. Ši pinigų iš tėvo pavagia ir atiduoda Vincui. Bet Vincas pakelėje uždaro Agotą partyje, ten ją palieka, o pats tikrai sprunka į Ameriką. Nemažas vaidmuo komedijoje tenka apskuriam žydai Faibčikui“.

Paraidžiui suvaidinta realistinė komedija, be to, dar buitiškai, „kaip gyvenime“, iš tiesų verstu

žiūrovą žiovauti ir gailėtis tų kelių doleriukų už kėdę. Režisierius tai suprato, o neturėjęs vaidintojų pasirinkimo, nes jau rolės buvo padalintos, stvėrėsi sunkaus darbo, kurio rezultata su nusistebėjimu pamatėme. Anksčiau matytuose šio ansamblio spektakliuose, nors vienam jų daug padėjo aktorius iš Lietuvos, vargšai vaidintojai nedaug skyresi nuo statistų, paviršutiniškai atpylę savo tekstus, stodami ir sėsdami ten, kur įsakyta, tačiau vis dar nežinodami, kur „dėti rankas“... Jų spektakliai jaudino mus tik jaunųjų ryžtu vaidinti lietuviškai.

Visus išlaisvino režisierius Ivanauskas, išmaigė, išlipdė tarytum iš molio buvusius sustingėlius. Žinoma, visiems jiems

trūksta sceninės patirties, ansambliskumo, nes tai dar labai jaunas teatras ir nuolat besikeičianti sudėtis. Jeigu juos ir toliau vestų Ivanauskas ar panašias fantazijas nešiojantis kitas režisierius, Chicago pagaliau vėl turėtų taip laukiamą savąjį teatrą.

„Amerikai partyje“ Juozas Ivanauskas prigalvojo tiesiog fantastiškų mizanscenų, prie kurių labai gražiai derinosi kūrybingai ir estetiškai sukurto Ados Sutkuvienės dekoracijų detales. Kaip gera žiūrėti ir kvėpuoti, kada scena nėra apkrauta nutrintais baldais, kada žiūrovui leista pačiam susikurti ir suvokti vaizdą!

Komedija — tai žaidimas, o žaisti Ivanauskas tikrai moka! Štai: pinigai užrakinti ne buitiškoje senovinėje skrynioje, bet kažkur, nematomoj palubėj. Pirtis — aukštos kopėčios vidury scenos su prikabinta vanta (šios užuominos pilnai užtenka bent kiek vaizduotės turinčiam žiūrovui). Ant kopėčių užsodinta su pelėdiška kauke Agota, o apie ją šokantys ir dainelė apie pelėdą dainuojantieji artistai iprasmino pagrindinę veikalo idėją. Šokiškas dekoracijų keitimas, publikai matant, dar labiau atnešė gyvybingumo, kuris kitu atveju virstų neabejotinai statiskumu. Ne pro šalį būtų dar ir dar pamatyti šį Juozo Ivanausko darbą, nes visas režisūrinės detales čia nebeišsikačiuosime.

Šiame „Vaidilutės“, „Amerika partyje“ pastatyme vaidino: Bekampi, nusigvenusį ūkininką — Edis Šulaitis, Bekampienę, jo pačią — Aldona Pankienė, Agotą, jų dukterį — Giedrė Griškenaitė-Gillespie, Vincą, siuvėją ir Piršlį — Vincas Olšauskas, Antaną, ūkininką iš kitos parapijos — Sigitas Gudis, Faibčiką, Bekampio kreditorį — Bronius Fabijonas, Piemenuką — Daiva Viktoraitė.

***

Kosto Ostrausko „Šaltkalvis“ yra vieno veiksmo drama, parašyta Vinco Kudirkos 100-ųjų gimimo metinių proga. Režisierius

(Nukelta į 3 psl.)

Scena iš Hamilton'o „Aukuro“ teatro per Aštuntąjį teatro festivalį pastatyto Antano Rūko „Bubulio ir Dundulio“: (Iš kairės) Dundulis (Kestutis Kalvaitis), Bubulis (Algis Ulbinas), Elena Dauguvietė-Kudabienė (Agulė), Marija Kalvaitienė (Rožė).

Danžuolės Variakiovičės nuotrauka

AMERIKA PARTYJE

KOMEDIJA IŠ TRIJŲ DALIŲ

ŠALTKALVIS

Regul saule Lietuvos tamsumus prašalina
Ir šviesa ir tiesa mus žingsnius telydi.
Regul meilė Lietuvos dega mūsų širdyse
Vardan tos Lietuvos vengybe teisyje

vieno veiksmo drama

Iš dailininkės Ados Sutkuvienės sukurto programų per Aštuntąjį teatro festivalį Chicago'je pastatytiems veikalams: „Vaidilutės“ teatro „Amerika partyje“ ir Chicago's lietuvių teatro „Šaltkalvis“.

Lietuvių rašytojų draugijos literatūros šventės New York'e garbės prezidentas: (iš kairės) Leonardas Andriekus, OFM, Algirdas Landsbergis, Lilė Milukienė, vyskupas Paulius Baltakis, Anicetas Simutis, Edita Nazaraite, Kazys Bradūnas,

Alina Staknienė, Leonas Lėtas. Kalba LRD pirmininkas Paulius Jurkus (dešinėje).

Vytauto Maželio nuotrauka

Literatūros šventė New York'e

Lapkričio 17 dieną Kultūros židinyje, New York'e, buvo Lietuvių rašytojų draugijos premijos įteikimas, literatūros vakaras ir koncertas. Tai buvo tikrai graži ir nuotaikinga literatūros šventė, kurių taip reikia šiai kolonijai. Čia visada gyvas politinis bei visuomeninis gyvenimas, o literatūros šventės retenybė. Bet ir jų reikia, kad mūsų lietuviška galvosena išliktų gyva ir kūrybinga.

Premija Editai Nazaraitei

Šventę surengė čia veikianti Lietuvių rašytojų draugijos valdyba. Jury komisija buvo sudaryta Chicagoje. Į ją įėjo: Česlovas Grincevičius, Kazys Bradūnas, Danutė Bindokienė, Aušra Liulevičienė, Nijolė Užubalienė. Ši vertinimo komisija kaip geriausią 1989 metų knygą išrinko poetės Editos Nazaraite's eilėraščių rinkinį *Mechaninė mūza*.

Poetė modernistė, lakiu, aštriu žodžiu atskleidžia mūsų laiko tragiką. Tai antroji jos poezijos knyga. Ji pati ir iliustravo, nes yra dailininkė.

Premijos mecenatas – Lietuvių Fondas. Šiai premijai skiria 2,000 dolerių. Premiją įteikė Lietuvių Fondo atstovė New York'e Lilė Milukienė.

Laureatę trumpom kalbom pasveikino Lietuvos generalinis konsulas New York'e Anicetas Simutis, LB New York'o apygardos pirmininkas Vytautas Alksninis. Įteikta gėlių. Laureatė savo kalboje padėkojo už premiją, padėkojo poetui Kaziui Bradūnui, kuris ją surado ir įvertino.

Aloyzo Barono vardo novelės konkursas

Prie šventės buvo prijungtas ir Aloyzo Barono vardo novelės konkursas. Buvo gauta 14 novelių. Vertinimo komisiją sudarė: Nelė Mazalaitė, Alina Staknienė, Leonardas Žitkevičius. Jie visais

balsais atrinko novelę „Likimui mus apvogus“. Pasirašyta „Paslaptis“ slapyvardžiu. Atidarius voka, paaiškėjo, kad autorius yra Antanas Dundzila, gyvenęs prie Washington'o.

Premija – 500 dolerių. Jos mecenatas dr. Adolfas Šliažas, gyvenęs Flossmoor, Illinois. Laimėtojas Antanas Dundzila neatvyko ir prašė premijos pinigų paaukoti Lietuvos pasiuntinybei Washington'e.

Literatūrinė dalis

Literatūrinę dalį pradėjo laureatė Edita Nazaraite, paskaitydama pluoštą eilėraščių iš savo premijuotos knygos. Skaitė labai aiškiai, subtiliai. Kiekvienas žodis buvo tiksliai perduotas publikai. Poezija moderni, bet prasminga, nes verčia klausytoją susimąstyti ir gal nuliūsti.

Poetas Kazys Bradūnas paskaitė pluoštą eilėraščių, iš kurių išskyla gražioji Lietuva, jos peizažas, gilus žemės ilgesys, šaukšmas, kad ta žemė yra išplėsta. Išskyla gigantiškas Donelaičio paveikslas. Ir jis skaitė labai spalvingai, sodriai.

Abiejų poezija tokia skirtinga, bet abu poetai lyg kokiais šventais žodžiais nuteikia klausytojus. Todėl ir buvo prasminga ir naudinga ši poezijos valandėlė.

Koncertinė dalis

Į tokias literatūrinius vakarus čia įveda ir koncertinė dalis. Dainavo solistė Gina Čapkauskienė. Pirmoji dalis buvo sudaryta iš lietuviško repertuaro, kurio žodžius sukūrė lietuvių poetai. Antroji dalis buvo tarptautinių muzikų populiariesni kūriniai. Jai akompanavo lietuvių bičiulis William Smiddy.

Aštuntojo teatro festivalio apmąstymai

(Atkelta iš 2 psl.)

Ivanauskas šį premjerinį pastatymą skyrė „Visiems – lietuvių išsivijęs aktoriams, teatro mylėtojams, išblaškytiems ir nesuburtiems“. Vaidino: Šaltkalvių – Vytautas Juodka, Žmona – Laima Šulaitytė-Day. Apšvietimas, kaip ir „Amerikos partyje“ – Vidos Momkutės. Dailininkė-apipavidalintoja – Ada Sutkuvienė.

Palikome šio spektaklio aprašymą straipsnio pabaigai, nes 1. jis atliko visiems lietuviškų teatrų festivaliams peršamą užduotį: parašytas lietuvių dramaturgo ir, be jokios abejonės, tikra lietuviška tema. 2. Veikalas sukelia žiūrovui estetinį pasigėrėjimą, pažadina sustingusią sąžinę, jaudina žmogaus dvasinę mis problemomis. 3. Parodo, kad

tyla (ne pauzė) yra prasminga, kad gali kalbėti ir rankos.

1903 metų kovo 3 dieną *Naujojo miesto policijos viršininkas Godelovas pasamdė šaltkalvių Zaleuskį ir liepė iškirsti Vinco Kudirkos paminklo įrašą, jo Tautiškos giesmės (vėliau Tautos himno) žodžius:*

Tegul saulė Lietuvos tamsumus prašalina

Ir šviesa, ir tiesa mūs žingsnius telydi.

Tegul meilė Lietuvos dega mūsų širdyse,

Vardan tos Lietuvos vienybė tezydi.

Šaltkalvis darba atliko.

Taip prasideda, autoriaus žodžius režisieriui išsakant, „Šaltkalvio“ drama. Šaltkalvis (ne tariamas, kaip rašė Juoz. Pr.

Drauge, Nr. 225, bet tikras) jaučia atlikęs kažkokį nedora darbą, kurio jis nesupranta, tačiau jį kankina sąžinė, nes žino, jog slapčia, ir dar vidurnaktį, geri darbai nedaromi. Norėdamas užsimiršti, uždirbtas kapeikas prageria smulkę, o naktį, grįžęs namo, vis negali nusiraminti: nuolat jam vaidenasi kapinės, jo paties nuzulintų nuo paminklo raidžių vaizdas, kurių žodžius jis stengiasi, bet vis negali prisiminti. Šaltkalvis kankinasi, bando nusiprausti – apsisvalyti (pastatyme vandens, lietaus efektai labai reikšmingi), tačiau jis vis girdi kalimą, nuo kurio jam „plyšta galva“. Žmona, sunkios buities slegiama, stengiasi suvokti, kas jos vyrui įvyko. Čia ji prikašioja jam girtuokliavimą ir naktinį bastymąsi kapuose, čia stengiasi suprasti, paguosti, net valgyti siūlo. Juoda aplinka dūšioji ir lauke, bauginantis vilkų staugimas, vienišų dviejų žmonių santykis, gal ir be meilės, tik iš pripratimo, dvelkia šmėkliška neviltinga. Tos neviltingos pagauta Žmona prašo Dievo pagalbos (malda iš Balio Sruogos „Kazimiero Sapiegos“ dramos).

Klaikiai ir gūžiai skamba ši nuostabi scena: už lango, su žvake rankoje, tiesdama visą savo sielą į dangų, Žmona prašo didžiojo galybių Viešpaties parodyti kelią jų nesibaigiančioj naktį. (Naktis čia suprantama kaip visas jų gyvenimas.) Du šviešos taškai: žibintai ir žvakė tarsi nusako skurdžią, tamsią – ir aplinkoj, ir dvasioj – tos poros šurpiai būseną. Slegianti tylą, besikankinantis Šaltkalvis, rūpesčių ir vargų prislėgta žmona, bandanti nutuokti keistą vyro elgesį, sujaudina sąmoningą žiūrovą, kuriame bunda jo paties vidinė nerimastis, vis giliau besiskverbianti į širdį ir protą. Ados Sutkuvienės subtilus scenos apipavidalinimas, kelios dekoracijų plokštės, retkarčiais apšviečiamos tam tikrose mizanscenose, pvz., Šaltkalvių smulkėje, Žmonos malda, teikė reikiamą pastatymui rimtį.

Drama baigiasi režisieriaus

(Nukelta į 4 psl.)

Balys Turginai

SMĖLIO AKIMIRKOS

Iš sraigės dienoraščio

Pirmadienis

*Pajūrio smiltys
Didelėm vandeningom raidėm
Irašien pirmą savaitės dieną
Ir išsekusi užsnūdau –
Bet saulė,
Savo ugningais pirštais
Skaitydama,
Uždegė raštą –
Tik vėjas mano mintis
Išdalino smalsioms žuvims –*

Antradienis

*Kėpsau kranto kaitrumoj.
Kai vilnis
Balta žlugta skalbia
Ir plepa –
O paskui puta,
Betirpstanti iš juoko,
I šlapią smėlio audekla
Jaudžia baltais siūlais
Visas mergutines paslaptis –
Susigėdusi saulė
Prausia paraudusius skruostus.
Ir jūros veidas
Nusidažo gėdingu purpuru –*

Trečiadienis

*Vanduo spindi
Kaip didelis veidrodys –
Guli nuoga ir tingi –
Visą dieną klausydama
Žuvėdrų apkalbų –
Vasara baigia megzti
Kaitros skarą –
Ją užmeta ant suskurdusių
Pakrantės pečių –*

Ketvirtadienis

*Ryto brėkšmėj
Audrapaukščiai atnešė gaudą:
Besiginčydami debesys
Ėmė spjaudyti ugnimi –
Dangus pilnas kibirkščių! –
O Perkūnas šlapiom naginėm
Vaikšto, ieškodamas
Pamesto skiltuvo,
Keiksnodamas
Neklaudą debesį –*

Pentadienis

*Vos saulei pravėrus
Mieguistą raudoną aki,
Jūrų vėžlys atvilko*

*Juoda nudėgusi akmenį –
Saulė, smėlio sėdai,
Bet kibirkštis
Nusibė,
Jūrai tvejoja rūpes,
Būtydama saulės
Kranto pėtyje dūmė –*

Šeštadienis

*Mėgstu tvarkingą miegą:
Vidudienį apsnūdusi
Sudėjau bluostą
Ir pramiegojau
Undinių mergvakarį –*

Sekmadienis

*Pilnas sąmanų
Ir žemuogių kvapo
Iš miško atbėgo
Su kanklėmis vėjas –
(Turbūt jau sekmadienio naktis,
Nes padangų sietynai
Plieskia į vandenyno menę –)
Jūra mėnesienos mezginiuos,
Banga nuotakos suknioje
Šoka apkabinusios krantą –*

Pirmadienis

*Tingiam pirmadienio dienovidį
Susidūmojau:
Mėgstu lengvą gyvenimo laisvalaikį,
Jūroje skandinu rūpesčius.
Begalvodama užsnūdau –
Sapnavau,
Kad ramybė meldžiasi
Mano mažam namelyje,
O ji supa švelni
Undinės ranka –*

Kažkada santėmio valandą

*Vakaras kopia krantais
Su rūko paklodėmis.
Migla gula į žolę –
Jaučiu, kad mano gyvenimas –
Smėlio akimirkos
Vėjų rankose –*

*Kada nors mažas berniukas,
Pavėsusio plaukai,
Rinko pakrantėj kriaukles –
Jas pridėjęs prie savo ausies,
Jis išgirdo visą pasaulį*

Lietuvių Fondo atstovė Lilė Milukienė įteikia premiją Lietuvių rašytojų draugijos 1989 metų laureatei Editai Nazaraitei. Vytauto Maželio nuotrauka

Literatūros šventėje New York'e šių metų lapkričio 17 dieną: Kazys Bradūnas, Paulius Jurkus ir Edita Nazaraite. Vytauto Maželio nuotrauka

Mildos, Kazio ir Manigirdo Motekaičių koncertas

PETRAS AGLINSKAS

Balzeko Lietuvos kultūros muziejuje, Chicago'je, 1990 m. rugsėjo 30 d. koncertavo jauni sesuo ir brolis Milda (sopranas) ir Kazys (smuikas) Motekaičiai ir jų dėdė pianistas Manigirdas Motekaitis. Koncertas įvyko Balzeko Lietuvos kultūros muziejaus muzikos ir dailiojo žodžio programų koordinatorės Nijolės Martinaitytės rūpesčiu.

Koncertas prasidėjo su serija lietuvių liaudies dainų, įvairių kompozitorių išvystytų, su įvairiais rezultatais. Pirmas kūrinys buvo Kazimiero Viktoro Banaičio „Oi aš vakar“, kurio permatoma tekstūra ir paralelus harmonijos judesys sudarė aštrų akompanimentą šiai liaudies melodijai. Solistės ir akompaniatoriaus šio išsiskleidžiusio kūrinio netikras atlikimas tapo ypačiai nenusistovėjusia pradžia šiam koncertui. Toliau seka daina, Broniaus Būdrūno „Tykiai, tykiai“, su jos aktyvia tekstūra ir dinamikos plokščiakalnišiais, buvo daug labiau įtikinančiai atlikta. Muzikinių idėjų sangrūda prieš paskutinįjį posmą sukėlė ypač užburiantį efektą. Mildos Motekaitytės balso valdymas dar daugiau išryškėjo Jono Dambrausko dainoje „Augo girelė“ — šio kūrinio vokalines melodijas kulminacinė pakopa jos buvo nuostabiai išlaikyta.

Kiti du kūriniai — pasinaudojantys populiarios muzikos idiomaticine medžiaga. Dainuodama „Vakare“ (žodžiai — R. Kisieliaus, muzika — Petro Šalčiaus), solistė išlaikė malonų vibrato, tinkantį šios saldžios dainos charakteriui. „Obelis ant upės kranto“ (žodžiai — Jono Maciukevičiaus, muzika — Benjamino Gorbulskio) buvo energingas, Kurt Weill įkvėptas fokstrotas, kuris prašėsi daug išvermingesnio atlikimo vokaliniiais ir dramatiniais atžvilgiais. Motekaitytės rezervuota interpretacija čia nepakankamai išreiškė jos aiškiai išlavintą muzikinio teatro pajėgumą.

Nors solistės intonacija svyravo Salomėjos Čerienės kūrinėje „Kada girdžiu aš dainą“, ji puikiai atliko tolimesnę liūdno pobūdžio dainą, „Rauda“ (žodžiai — K. Čerio, muzika — Salomėjos Čerienės). Motekaitytės balsas ir temperamentas atrodo ypačiai tinkamas tokiai medžiagai. Jos patyrimas muzikiniame teatre taip pat pasirodė jos gyvoje interpretacijoje „Juokdario mėnulio“ (žodžiai — Alės Sidabraitės, muzika — Stasio Gailevičiaus). Ši daina užbaigė pirmąją šio koncerto dalį.

Kai dainininkės akompaniatorius Manigirdas Motekaitis grįžo į sceną kaip solistas, jo fortepijoniniam patyrimui nepasitarnavo skambinamas kūrinys — Juozo Gruodžio „Variacijos lietuvių liaudies dainos tema

Milda Motekaitytė

Manigirdas Motekaitis

„Bernuželi, neviliok“ — Šis išblaškytas kūrinys sudarė įspūdį tokio kūrinio, kuris savim nepasitiki, kurio variacijos pavirtusios vien tik karikatūrom įvairių variacijų stilių, o ne rimta instrumento tembras pasireiškė daugiau išblaškymu negu „divertimentu“. Nors Kazys Motekaitis kartais švystelėdavo savo

cijas.

Smuikininkui Kaziumi Motekaičiui įsijungus į muzikinį vienetą Elizabeth Jacquet de la Guerre parašytam kūrinui „Semele, Cantato avec Simphonie“, naujo instrumento tembras pasireiškė daugiau išblaškymu negu „divertimentu“. Nors Kazys Motekaitis kartais švystelėdavo savo

techniniu pajėgumu, svarbiausia muzikinė šio kūrinio interpretacija liko balso ir fortepijono. Vis dėlto, šis kūrinys sudarė progą talentingai mūsų šeimai pasirodyti kartu pirmosios programos pusės užaklandai.

Antrąją koncerto dalį pradėjo pianistas Manigirdas Motekaitis su Alexander Tscherepnin'o

„Dvylika preliudų, op. 85“. Šiame preliudų rinkinyje pianistas pademonstravo savo techninį pajėgumą, išnaudodamas visas instrumento oktavas. Ypač nuostabūs buvo solisto efektinga interpretacija pasikartojančio tono pasaže #3 preliude, jo įveikimas aktyvios „motorinės“ medžiagos #4 preliude ir jo aiškus #5 preliudo vidinės melodijos atlikimas. Kadangi pianistas Motekaitis yra buvęs kompozitoriaus Tscherepnin'o mokinys, tai buvo labai įdomu klausytis šio rinkinio interpretacijos, pateikiamos jo rankomis.

Silpniausias koncerto momentas buvo paskutinis kūrinys, Robert'o Schumann'o dainų ciklas „Frauenliebe und Leben“ (žodžiai — A. von Chamisso). Dažnai netikros intonacijos ir perdėto teatralumo apsunkinta, solistė šio kūrinio interpretacija nevykusiai užbaigė šiaip labai įspūdingą koncertą. Šis kūrinys reikalauja vokalinio ir dramatinio subrendimo, kurio solistė dar nėra pasiekusi. Stebėtina, kodėl solistė pasirinko šį kūrinį, kai yra tiek daug kūrinų repertuare, kurie tikrai atitiktų jos balso kokybę. Paneigti Mildos Motekaitytės talentus vien tik dėl to, kad ji neturi operinio galingumo balso, būtų tikrai neteisinga. Ji aiškiai yra išsilavinusi ne tik vokaliniame, bet ir teatrinėje srityje, ir jos, be abejo, laukia kamerinės operos ar muzikinio teatro karjera.

Paulius Augius (1909-1960)

Jis viską stebėjo, matė, tačiau visomis savo dvasinėmis nuotakomis liko ištikimas gimtojo krašto gamtovaizdžiui, liaudies meno meistrų palikimui ir visada savo širdyje nešiojosi pilkai mėlyną, kiek vėjuotą, žemaitijos padangę. (Telesforas Valius, „Paulius Augius: žmogus ir dailininkas“, Paulius Augius, Chicago, 1966).

Šių metų gruodžio 7 dieną sukako 30 metų nuo dailininko Pauliaus Augiaus mirties.

Aštuntojo teatro festivalio apmąstymai

(Atkelta iš 3 psl.)

vizija: Šaltkalvis pradeda prisiminti savo nuo paminklo iškirstus žodžius ir juos, kaip maldą, sakydamas, apsisvalo sielą ir atneša katarsį sau ir žiūrovams. O šio katarsio dabar taip reikia ir mums, išėjusiems, ir mūsų sėms bei broliams Lietuvoje... Vienintelis priekaištas pastatymui — kairėje sėdintiems žiūrovams uždengta (dekoracijos) karčiamos scena, kurioje taip ryškiai Vytautos Juodka iš karto atveria savo vaidybinį talentą. Taip pat Lietuvos himnas buvo per garsus, jis galėtų iš toli atplaukti, tik kaip užuomina ateičiai.

Šiame pastatyme sužibėjo Juozo Ivanausko režisūrinė stipriybė. Tokiu, taip giliai išmąstytu, kiekvienos detalės meniškumu pateisinimu, santūriomis, bet labai daug pasakančiomis mizanscenomis, subtiliu apšvietimu ir tiksliais garsų efektais, išlaikyta įtampa ir nuotaika jis atvedė mus į patį tikrąjį Teatrą, iš tiesų rašytiną didįjį raide.

***

Keista, kad festivalio vertinimo komisija šio taip giliai išstudijuoto ir atlikto darbo nei pajuto, nei suprato. Kažkaip net nedorai buvo ignoruotos dvi premjeros, režisierius Juozas Ivanauskas ir abiejų pastatymų vaidintojai.

Nesinorėjo šiuose apmąstymuose aprašinėti kiekvieno spek-

taklio vaidintojus, nes tai užimtų daug vietos, be to, dar ne laikas mėgėjus, neprofesionalus, aptarinėti kaip vien iš teatro gyvuojančius aktorius. Visi jie mums brangūs, visi jie reikalingi, visi, režisierių vedami, aktoriškai visi, girdimi kaip „kh“, „ph“ ir „th“. Šiuos priebalsius Laima jau visai išgrynino, tad tikimės, kad ilgiau pabendravus lietuvių tarpe iverks ir lietuviško sakinio melodiją.

Dėl svetimybų įtakos priekaištaudami užjūrio krašte užaugusiems jaunuoliams, dar didesni priekaištai galime pareikšti ir kai kuriems Lietuvos aktoriams, kurie dažnai nugieda grynai rusiškai... Na, o kai daugybė vaidmenų atlikęs, senas „scenos vilkas“ Vincas Dovydaitis sako „alkogolis“, tai visos jaunųjų „nuodėmės“ tikrai atleistinos, nes, į jas atkreipus dėmesį, nesunku pasitaisyti.

Esame dėkingi visiems vaidinusiems, visiems režisieriams ir jų talkininkams, dailininkams, apšvietėjams, visiems nemotomiems užkulisų juodadarbiams. Be jų, žinia, ne tik spektakliai, bet ir festivalis nebūtų įvykęs.

Visų didžiausią padėką reiškiam režisieriui Juozui Ivanauskui, kurį tikrai įvertino teatras suprantantieji ir jam jautrūs žiūrovai. Be jo talento, jo vizijos ir darbo Aštuntasis teatro festivalis būtų tik „senienų“ pakartojimas. Ta proga paskaitykime, ką rašo Gedrius Kuprevičius (*Atgimimas* Nr. 34) apie „šiapus ir anapus“ bendradarbiavimą, apie mūsų saviveiklinį teatrą. Štai ištrauka iš jo straipsnio: „...Mes net neįsivaizduojame, kokia šių teatrų, kad ir mėgėjiškų, vertė ir reikšmė. Ir dabar, netgi sudėtingu ekonominės krizės metu, mes turime rasti galimybių visokeriopai užsienio lietuvių kultūros židinių paramai. Tiek šaukiame dėl tariamo vietinės saviveiklos naikinimo. Pirmesim taji rūpestį už Atlanto. Tegu mūsų bedarbiystės ištikti menininkai pasidarbuoja su meno entuziastais. Šis darbas turi būti pasiaukojamas ir labdaringas. Vis laukiame, kas mus išgelbės, o ar teja lemtinga riba, kuomet kaip niekad reikalinga mūsų pagalba užsienio lietuviams...“

Pabaigai P.S.: Nė vienas šio Teatro festivalio leidinys, plakatas, skelbimelis ir net bilietas neapsiejo be korektūros klaidų. 1. Antano Rūko veiklas vadi-

nasi „Bubulis ir Dundulis“, tik ne „Bumbulis ir Dundulis“ ar „Dudulis ir Bumbulis“.

2. „Ameriką pirtį (ne „pirtį“) parašė Keturakis (Vilkutaičiai buvo du: Antanas ir Juozas, o iki šiai dienai dar ginčijamasi, ktrasis iš jų veiklą parašė).

3. „Čičinską“ režisavo ne A. Lapinskas, bet D[arius] Lapinskas.

4. Režisierės Aldonos Dargytės Byazkiewicz pavarde tame paties puslapyje skirtingai rašoma...

Ir paskutinis prašymas fotografams: jūsų darbas reikalingas ir būtinas, tik fotografuokite repetacijų, pertraukų metu. Nors jūs kaip pelytės bandot tyliai šmaikštinėti spektaklio metu, tikėkit, trukdot sekti pastatymą, išblaškot žiūrintįjį...

Uždanga

Alfred Senn kalbės Balzeko Lietuvos kultūros muziejuje

Gruodžio 14 dieną, penktadienį, 7:00 v.v. Balzeko Lietuvos kultūros muziejuje profesorius Alfred Senn, Jr. skaitys paskaitą lietuvių kalba „Šiuolaikinės Lietuvos esminės problemos“. Pranešėjas kalbės apie įvykius Lietuvoje po šių metų kovo 11 dienos Nepriklausomybės deklaracijos. Jis apibūdins Lietuvos Aukščiausiosios tarybos darbus, jos priimtus įstatymus, jos politinę sudėtį. Profesorius Senn apžvelgs pagrindinių partijų veiklą, pasidalins įspūdžiais iš savo pasikalbėjimų su valdžios pareigūnais ir politinių srovių veikėjais.

Alfred Erich Senn, istorijos profesorius University of Wisconsin, yra to paties vardo ir pavardės, garsaus šveicarų kilmės kalbininko, Vytauto Didžiojo universiteto ir kelių JAV universitetų profesorius Alfred Senn sūnus. Profesorius Senn yra žymus Lietuvos istorijos specialistas, keleto knygų ir daugelio mokslinių straipsnių autorius. Neseniai išėjo iš spaudos ir jau pasirodė knygų parduotuvėse jo knyga *Lithuania Awakening*. Ši studija apibūdina Sąjūdžio veiklą bei kitus įvykius Lietuvoje iki 1990 metų pradžios. Taip pat šiuo metu Vilniuje yra spausdinamas jo knygos *The Emergence of Modern Lithuania* lietuviškas vertimas. Ši knyga yra skirta Lietuvos valstybės kūrimuisi 1918–1919 metais.

Alfred Erich Senn

Alfred Senn yra giliai susipažinęs su pastarųjų metų įvykiais Lietuvoje. 1988 metais jis turėjo galimybę dalyvauti Sąjūdžio Inicijatyvinės grupės posėdžiuose. Vėliau buvo Sąjūdžio akredituotas užsienio korespondentas, todėl jam buvo sudarytos galimybės dalyvauti Sąjūdžio pirmajame suvažiavime. 1990 metų sausio mėnesį jis vėl lankėsi Lietuvoje Gorbačiovo ten buvimo metu ir, kaip užsienio korespondentas, aktyviai dalyvavo spaudos konferencijose. 1990 metų vasarą jis ilgą laiką viešėjo Lietuvoje, atidžiai stebėdamas vykusias Aukščiausiosios tarybos diskusijas. Tada jis turėjo daug interviu su tokiais veikėjais kaip Algirdas Brazauskas, Arvy-

keliskart pakartotus teigimus, kad į Sąjūdį įsivijia žiūrėjo su nepasitikėjimu, o į Laisvės Lygą — su dideliu entuziazmu. Pavyzdžiui, šio dienraščio puslapiuose Vytautas Skudis labai anksti užkirta kelią paskaloms, kad Sąjūdis yra komunistų inscenuotas projektas (žr. „Pogrindžio srovės įvykių Lietuvoje šviesoje“, *Draugo* kultūrinis priedas, 1988 m. spalio 15 d.), o taip pat kita proga pareiškė abejones dėl Lygos taktikos (pavyzdžiui, dėl siūlomo balsavimo boikoto). Netikslu interpretuoti greitas ir tiksliai lietuvių informacijos centro informacijas kaip Lietuvos Laisvės Lygos propagandą. Tokia (tikrai neteisinga) pažiūra į LIC propaguoja tik vienas išėjusių laikraštis. Iš viso susidaro įspūdis, kad Senn daugiau stebėjo įvykius Lietuvoje, o išėjusių reakciją aprašė išankstiniu ir eksperimentiniais duomenimis nepagrįstu modelių. Gal tai tik skubos ženklas? Autorių leidėjas turėjo tikrai spausai, kad knyga paleistų rinkon dar aktualią, įvykių nepasendintą. Bet antra vertus, jeigu autoriaus pasirinkti remai savo knygai neleido jam išsiplėsti, apžvelgiant ir išėjusių reakcijas, nuotaikas bei paramą Lietuvai, tuomet jis taip pat turėjo vengti ir tų nepaprastai selektyvių užuominų apie išėjimą, kurios neatleidžiamai klaidins amerikietį skaitytoją.

Ir Landsbergio viešnagė JAV ir Kanadoje, ir Senn bei Smith knygoms mums primena, kokius pilnus stebuklų metus pergyvenome. Stovėdami 1991 metų angoje tikimės, kad ir jie bus Lietuvai *annus mirabilis*, kuris pagaliau atneš Lietuvai ilgai lauktą laisvę ir tarptautinį pripažinimą ne tik politinėje, bet ir ekonominėje srityje. Reikia tikėtis, kad ir naujesiems stebuklams bus tūkį pat gebai kronikininkų, kaip Alfred Erich Senn ir Hedrick Smith.

(a.a.l.)

das Juozaitis, Antanas Terleckas ir kiti.

Dėl prelegento plataus politinio akiračio, gilaus šiuolaikinių įvykių Lietuvoje supratimo, reikia manyti, kad paskaita sukelis didelį susidomėjimą. Po paskaitos bus vaišės. Šią programą remia: The Illinois Humanities Council, The National Endowment for the Humanities ir The Illinois General Assembly.

Kazys Motekaitis

Jono Kuprio nuotrauka